

Mit olvassunk?

— Gyalui Farkas dr. előadása, melyet az Iparos se-
gérjmupkások szórakoztatására szervezett kolozsvári
bizottság felkérésére 1895. febr. 3-án az iparos ifjak-
nak tartott. —

Hála Istennek, már annyira jutottunk, hogy mindenik újabb iparos embernél igen termi szétesnek találjuk azt, hogy tud írni, olvasni, sőt azt is, hogy üres óráiban, legalább ezek egyrészében, szórakozásul a könyvhöz fordul. Az á kérdés tehát, hogy mit olvassunk? Az idő drága és a gyakorlati embernek jól kell érvényesítenie minden pillanatot életéből, mert bizony az idő eljár, tovarepül s az elmúlt percek, napok, évek soha sem térnek vissza.

Azt nem kívánom senkitől, aki szabad udejében olvas, hogy valami fásasztó, megerőltető művet vegyen elő. Hogy félre ne értse- nek, kijelentem, — nem arról beszélek, mikor valaki a szakjában kiakarja magát művelni, minden törekvő, komoly embernek azon kell lennie, hogy mindennap, ha teheti, tanuljon

valami újat, bármi kicsit is, a foglalkozásába vágót. Szakkönyv, szaklap van elég és ejtse szerét kiki, hogy mindennap olvasson e művekből. Ámde ezt az időt, melyet erre szán, én munkának, munkaidőnek becsülöm. Ennélfogva azt kell részleteznem, hogy szórakozásul, időtöltésül mit olvassunk.

A legtöbb iparos ember, sőt most más foglalkozásúak is, rendkívül sokat, igen sokat olvassák a napilapokat. Azt én természetesen helyesnek tartom, ha valaki mindennap átolvasson egy lapot és így meggyőződést szerez a világ állásáról. De nem szabad túlságba menni, nem szabad, például olvasóköriben, nap-nap után az összes lapokat áttanulmányozni: átolvasni hat-féleképpen megírt ugyanazon dolgokat. Minek ez? Egyszer nem elég? Nem kell továbbá az olyan lapot olvasni, mely csupán úgynevezett szenzációs híreket közöl. Az ilyen lap üzleti vállalat, mely nem a sajtó nemes hivatását teljesíti, hanem ellenkezőleg, magán érdekeket szolgál. Az a lap, mely egy gyilkosságot hasábokon át tárgyal, a mely a magánélet a családi élet titkait kíméletlenül a nyilvánosságra hurcolja, nem érdemli meg, hogy olvassuk.

Vagy nem élvezetesebb és érdekesebb-e az, ha egy lapban egy gyilkosságról röviden írnak

és helyette, — mondjuk például egy az nap tartott irodalmi felolvasást ismertetnek részletesen, vagy valamelyes csinos, ügyes elbeszélést közölnek. Miért kell felizgatnom magam azzal, hogy a legborzalmasabb részletességgel olvassom, hogyan vágják darabokra azt a meggyilkolt embert?

Igen hibás a sajtó nagyrésze, hogy még mindig előszeretettel turkál az ilyen rémes dolgokban és nagy részletességgel tálalja föl. Mit tanulok egy ilyen hosszú, rémes dologból? Mi mulatságom van benne? Fölizgat, kellemetlen érzéssel, sőt utálattal, borzalommal tölt el. Nem kell hát olvasni az ilyesmit. Akkor inkább a tárca rovatot, vagy más közérdekű eseményeket. És módjával olvasni. Inkább — egy lapot és a megmaradt időben valamelyes könyvet.

Olvashatunk például valami jó regényt. De nem szabad itt sem abba a hibába esnünk, a melyben a lapoknál teszik legtöbben. Mint a mérget, mint a szennyt, úgy kell kerülnünk az úgynevezett rém regényeket. Azokat a férczműveket, melyek tele vannak gyilkosságokkal, rablásokkal, gonosztettekkel. Mindezeket olvasni annyi, mint mérget inni. Az ilyen művek nem egyebek izgató szernél, mely megmérgezi a jó ízlést. Franciaországban kezdték meg ezeket a regényeket nagyban gyártani. A

legtöbb valamely elkövetett bűntény körül forog, ennek megbeszélése, elkövetése és kinyomozása van jól elnyújtottál! megírva, minél több borzalmas részlettel felpaprikázva. Az ilyen regény olyan mint a fűrészporból süített és sületlen kenyér. Csak megfekszi az ember gyomrát, de nem táplál, nem kellemes és értéktelen.

Ezek a regények nem irodalmi művek, még csak nem is ipari kézimunkák, hanem gyári tákolmányok. Fércművek, melyekre nem érdemes az időt vesztegetni. Pedig nemcsak a drága idejét pazarolja reájuk sok ember, hanem meg is fizeti őket. Azt hiszem, mindnyájan voltunk már abban a helyzetben, hogy bejött hozzánk egy ügynök és ajánlott egy füzetekben megjelenő „érdekfeszítő regényt, mely mellé jutalmul egy óra, vagy egy pár kép jár“ jutalmul, akkora árban — hogy mint nem jutalom sem ér annyit. Es a közönség méregdrága áron vásárolja ezt a sok maszlagos terméket, melyet a szerzője, vagy szerzői elnyújtanak jó hosszúra, csakhogy minél többbe kerüljön. Ne olvassuk e fércműveket, kerüljük őket és ingyen se fogadjuk el, mert azt az időt, melyet reájuk pazarolunk, mással, sokkal érdekesebb és élvezetesebb, sokkal szórakoztatóbb és mégis olcsóbb könyvek olvasásával tölthetjük. És ha regény-

lól van szó, el nem mulaszthatok két szerzőt kiváltképen fölemlíteni és minden magyar embernek figyelmébe ajánlani. Az egyik Józsika Miklós, az a magyar író, kinek tetemeit tavaly hozta haza családjá, hű nejének poraival együtt. Józsika Miklós, mint tudjuk, erdélyi ember és műveiben többnyire az erdélyi história, Erdély mozgalmas és szép történelme képezi a háttért. Itt született köztünk, magyar a szive, lelke, szelleme. Ez az író most, amikor még az irodalomban is a módit kezdik követni és az irodalmi mintákat is a krinolin hazájából akarják hozzánk beeröltetni, el van hanyagolva. Pedig még másfél évtizeddel ezelőtt is kedves és becsült olvasmány volt. Nem tudom eléggé ajánlani, hogy olvassuk az ő műveit. Érdekes a meseszövése, tanulságos az a sok történelmi részlet, melyet belevegyit regényeibe és gondolkodása, szelleme nemes és hazafias. Igaz magyar író, kinek műveit majd csak ismét megbecsülik, mert hiszen az aranyat nem fogja a rozsdá. Józsika műveit nekünk erdélyrészeknek még inkább meg kell becsülnünk, de meg kell ám minden magyarnak. Mert hiában, az áll legközelebb a szívünkhöz, akinek műveit a mi hazánk szelleme tölti meg. Őt értjük meg legjobban és ő ért meg minket.

Az ilyen író művei megmelegítenek és szélesítik látókörünket, javítják ízlésünket. De rémregények olvasása legfőnnebb rossz álmokat okoz, sivárrá teszi a lelket és fáraszt.

Egy másik szépirodalmi író, kit szükségtelen ismertetnem, Jókai Mór. Az ő művei a magyar szellem ragyogó drágakövei. Egész könyvtárat tesznek ki az ő művei és én élvezetesebb, kellemesebb, könnyebb és mulattatóbb olvasmányt nem ismerek, mint Jókai műveit. Nem egyszer, de tízszer átolvashatom bármelyiket, mindig új, mindig kedves, mindig friss lesz előttem. Műveit most már meg lehet szerezni, valamint Jósika műveit is, bármelyik magyar könyvárusnál, igen csekély havi részletfizetésre is. Azért hát ki a házunkból az idegen szeméttel, mikor értékes szellemi kincseket szerezhetünk meg magunknak. Jókainkat egész Európa bámulja, műveit minden művelt nyelvre lefordítják és mégis hány meg hány embernél látom én Jókai páratlanul érdekes és élvezetes művei helyett a „Budapesti hóhér emlékiratait“, „Zalejka, a hárem gyöngye“, „A gályarabok“ és más ilyen hitvány férczműveket. A milyen oktalan és bűnös cselekedet az, ha valaki olcsó és jó hazai iparos által készített cikk helyett drága és silány külföldit hozat, ilyen, de

ennél még százszor nagyobb bűn, ha akkor, mikor a magyar irodalom ilyen mestereinek mesterművei helyett külföldi silány és rász műveket veszünk és olvasunk.

Nem foglalkozhatom részletesen más, sok más jeles magyar író fölemlítésével, de az első, a legjobb két regényíró műveit kötelességem ismételten minden magyar ember szívére kötni. Egyetlen művök többet ér, mint az egész ponyvairodalom összevéve, a hozzájuk tartozó varrógépekkel, órákkal, evőeszközökkel és más silány gyártmányokkal együtt.

Szórakoztatásunkra a magyar költészet nagy virágos kertjébe is látogassunk el üdülni, gyönyörködni. Halálos vétket követ el maga iránt az, a ki lapokat búj és idegen regényeket fal akkor, mikor eredetiben olvashatja annak műveit, kit egy egész világ bámul. A mi Petőfinket értem. És ha valaki azt mondja magában, hogy miért említem föl Petőfit, melyik magyar ember az, a ki ne olvasná azt? felelem: Petőfit nem lehet soha eléggé olvasni. Petőfi verseit újból és újból kell átnézni, az ő remek költeményei, örökszép versei, tiszta magyar ő, igaz, zamatos magyar nyelve, szelleme hervadhatatlan és friss, mint a mezők virága, mint az erdő forrása. Petőfi költeményei olcsón meg-

szerezhető, ha volna még valaki, a ki nem vette meg, ne fossza meg életét sok-sok gyönyörűségteljes, lelkesítő és nemesítő pillanattól. Ezt a könyvet tartsa mindig a lakásánál és ez a könyv legyen az ő szívének oltára, melynél áldozzon a magyar hazafias költészetnek. Hát Arany János, ez a mi másik nagy magyar költőnk, kinek nyelve, szelleme tiszta magyar, a ki a népies költészet nagy mestere. Toldiját és többi költeményeit, mindenik versét, igaz élvezettel kell olvasnunk. És a többi nagy poétáinkat Tompát, Vörösmarty Mihályt, mind-mind ismernie kell a magyar iparosnak, mind át kell olvasnia műveiket, nem egyszer, de többször. Milyen kedves, nemes kötelesség ez I Mennyire másképp érezzük magunkat, midőn ilyen nemesítő műveket olvasunk, melyeknek hatása a szívre, a kedélyre, a lélekre nemesítő, üdítő. Fel kell említenem az újabb költői nemzedék közül Jakob Ödönt, ezt a nép nyelvén író erdélyi poétát, a kinek többek közt most megjelent műve, Argirus királyfi, melyet a magyar tudományos akadémia 100 arannyal jutalmazott, népies nyelven kedvesen megírott élvezetes rege.

A szépirodalmi művek mellett, vagy közben, változatosság okáért olvassunk egy-egy

történelmi művet is. Az Athenaeum irodalmi kiadó társaság igen dicséret reméltó dolgot végez, a mikor most egyszerre két kiváló művet ad ki. Az egyik Magyarország története, melyet Szilágyi Sándor, a legkiválóbb magyar történetírók egyike szerkeszt az ország legjelesebb historikusainak közreműködése mellett. Ez a munka füzetekben jelenik meg, díszes illusztrációkkal, gyönyörű képekkel. Kit ne érdekelne hazánk dicső története, kinek ne dobbanna föl büszkén a szíve, olvasván egy ezredéves fényes múltnak nagy eseményeit. A másik mű a magyar irodalom története, melyet Beöthy Zsolt, az irodalomtörténet e nagynevű tudósa szerkeszt, az ország legjelesebb erőinek közreműködése mellett. Mennyit, tanulhatunk e műből és mily érdekes ez! Figyelemmel kísérhetjük a magyar nyelvnek folytonos fejlődését és történetét, olvashatjuk belőle összes jelesebb íróink élettörténetét és műveik felsorolását, azok méltatását. A régiebb, ritkább és jelesebb műnek külsejét, a régiebb, díszesebb nyomtatványok czimlapjának gyönyörű képeit láthatjuk ebben a pompás díszmunkában, mely ezenkívül a legtöbb magyar író arcképét is közli és általában olyan, hogy becsületére válik a magyar tudománynak és a ma-

gyár iparnak is. mert nagyon sokra kellett vinnie a magyar könyvnyomtató iparágnak, hogy ilyen díszes művet képes legyen kiállítani. Ott van Gracza Györgynek, a „Budapest“ szerkesztőjének kitűnő műve: „A szabadságharcz története“, mely egyszerű, népies, de tömör nyelven tárgyalja a magyar szabadságharcz dicsőségteljes történetét. Ez a munka is tele van szebbnél szebb és bő képekkel, melyek által, úgyszólván, szemünk előtt áll ama nagy napok minden eseménye. E művek mind füzetekben jelennek meg és egyikök sem kerül többbe, mint akár melyik ponyvairódmű termék, ama füzetes regények bármelyike. Az értéküket pedig még csak egy órában emlegetni sem szabad. Egy-egy ilyen történelmi mű egy életre való, egy egész életen át használhatjuk, gyönyörködhetünk belőle, tanulunk s miveljük lelkünket. Az érték kiadott pénzünk, a reá fordított időnk nem hogy kárba veszne, de értékes gyümölcsöt terem. Azért hát, félre a ponyva-regényekkel, a rémmesékkel, egy fillért se adjunk érték, életünk egyetlen pillanatát se fordítsuk rájuk, mikor hasznosabb és mégis érdekesebb, érdekesebb művek állanak rendelkezésünkre. Miért igyunk dögvészes mocsaras posványvizet, mikor friss éltető üdítő forrás a magyar irodalom for-

rása, oly bőven fakad előttünk. Ha nem hazafiságból kellene ezt tennünk, tisztán az okosság, a czélszerűség szempontjából is. Hiszen ezek az általam említett művek élvezetesebbek, több szóra-kozást is nyújtanak, mint amaz együgyü ponyvatermékek bármelyike.

És most, midőn jeleztem, hogy egy magyar iparos milyen irányban s milyen alapokon olvasson, reátórok arra a könyvre, melyet a világ minden emberének ajánlok és melyet — bár utoljára hagytam, elsőnek tartok, értem a könyvek könyvét, a bibliát. Ez a könyvek királya, melyről nem mint vallásos tartalmú alapról, de mint irodalmi sőt szépirodalmi műről beszélve, el kell ismernünk, hogy páratlan magaslaton áll, úgy az ó, mint az új testamentum. A nyelvezetnek egyszerűsége, tömörsége, fenséges rövidsége és mégis mindent megmagyarázó bősége utolérhetetlenné tesz az örökké világitó művet. Benne az élet tárul elénk, ott látjuk az embereket a maguk bűneivel, erényeivel, az erény és erkölcs diadalát, a gonosz legigázását. Van-e műfaj, mely ebben a hatalmas könyvben eszményi tökéletességben meg ne volna.

Hatalmas drámák vonulnak végig szemünk előtt, néhányat feldolgoztak már egyes szerzők, de még mennyi van ott! Elbeszélések

melyek bája, egyszerűsége utolérhetetlen. Csak Ruth történetét említem föl, melyet a legelőkelőbb modern tudósok is a világirodalom legbájosabb elbeszélésének tartanak. Emitt példabeszédek örök igaz bölcsessége tűnik elének, tovább egy-egy csata remek leírása. Az emberi indulatok folyton küzdenek és fenségesen megrajzolt alakok váltakoznak szemeink előtt. Bizony, a biblia a legbecsesebb s a legszebb olvasmány, melyet, ha egyszer hozzá kezdünk rendszeresen olvasni, áldani fogjuk azt az órát, melyben talán gyermekkorunk óta először ismét kezünkbe vettük e könyvet. És végzet szerencsétlenség, hogy a bibliát, nem olvasák elegendően, hogy nagyon kevesen forgatják. Azon a gyönyörűségén kívül, melyet egy remekül megírt halhatatlan mű élvezése okoz bennünk, lassan-lassan istenfélelem, önmagunkkal való kiengesztelődés és a csendes, megnyugovás száll lelkünkre. A szeretet, fenséges eszménye fölemeli lelkünket, mely megvigasztalódik és kiengesztelődik bánatunkban, küzdelmeinkben az akaratán való megnyugovó, csendes boldogság ez a mit jutalmul nyerünk, ha ezt fenséges művet, olvassuk.

Ne múlték el tehát egyetlen nap se melyen a legszebb s a legjobb olvasmányból a bibliából valamit ne olvasnánk.